

Βασικά συμπεράσματα και εμπειρικά ευρήματα της Ενδιάμεσης Έκθεσης

- Η ελληνική οικονομία θα γνωρίσει μια ισχυρή ανάκαμψη το τρέχον έτος. Ωστόσο, συσσωρεύεται σημαντική αβεβαιότητα, που θολώνει τη διατηρησιμότητα αυτής της δυναμικής το 2022. Η αρνητική εξέλιξη του 4ου κύματος της επιδημίας Covid-19 σε συνδυασμό με τις αρνητικές επιπτώσεις της ακρίβειας στην αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών ενεργοποιούν αντίρροπες δυνάμεις στην επέκταση της εγχώριας ζήτησης, και μέσω αυτής στην οικονομική δραστηριότητα.
- Η ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας το 2021, όπως αποτυπώνεται στις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (αύξηση πραγματικού Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος [ΑΕΠ] κατά 7,1%), δεν επαρκεί για να επαναφέρει την οικονομική δραστηριότητα στο επίπεδο του 2019, αφού θα υπολείπεται κατά 3 δισ. ευρώ. Παρά τις θετικές προοπτικές οικονομικής μεγέθυνσης το 2022, το αναπτυξιακό κενό μεταξύ της Ελλάδας και της Ευρωζώνης εξακολουθεί να είναι τεράστιο. Το δεδομένο αυτό απαιτεί σύνεση και όχι επικοινωνιακό ενθουσιασμό στην αξιολόγηση των τριμηνιαίων μεταβολών του ΑΕΠ.
- Από το ξέσπασμα της πανδημικής κρίσης έως το α' τρίμηνο του 2021 οι αποταμιεύσεις του συνόλου των νοικοκυριών παρουσίασαν σταθερή αύξηση λόγω προληπτικής διακράτησης ρευστότητας, περιορισμένων καταναλωτικών επιλογών εξαιτίας lockdown και ενίσχυσης των εισοδημάτων μέσω επιδομάτων. Ωστόσο, η αύξηση αυτή είναι ανομοιογενής, αφού το 63% των νοικοκυριών είτε δεν μπορεί να αποταμιεύσει είτε βρίσκεται στην ανάγκη δανεισμού.
- Η προοπτική αξιοποίησης των υψηλότερων αποταμιεύσεων στην κατανάλωση αφορά κυρίως τη συμπεριφορά των νοικοκυριών στα υψηλότερα εισοδηματικά κλιμάκια, που έχουν χαμηλότερη ροπή προς κατανάλωση. Τα φτωχά νοικοκυριά δεν διαθέτουν αποταμιεύσεις για να τις χρησιμοποιήσουν για την περαιτέρω αύξηση της καταναλωτικής τους δαπάνης. Η δυναμική της κατανάλωσης θα εξαρτηθεί από: α) την εξέλιξη της

απασχόλησης και των αμοιβών, β) το εάν οι αυξημένες αποταμιεύσεις γίνουν προληπτική προτίμηση ρευστότητας για την αποπληρωμή χρηματοπιστωτικών και άλλων υποχρεώσεων των νοικοκυριών λόγω της υψηλής αβεβαιότητας, γ) το μέγεθος της διάβρωσης της αγοραστικής δύναμης των νοικοκυριών λόγω της ακρίβειας.

- Το 2020 η Ελλάδα εξακολουθούσε και έχει μακράν τα υψηλότερα μη εξυπηρετούμενα δάνεια στην ΕΕ (σχεδόν ένα στα τέσσερα δάνεια ήταν μη εξυπηρετούμενο). Το α' τρίμηνο του 2021 αυξήθηκαν τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια των μικρομεσαίων, των μικρών και των ατομικών επιχειρήσεων, ενώ των μεγάλων επιχειρήσεων και των νοικοκυριών μειώθηκαν. Ένα μεγάλο τμήμα του επιχειρηματικού τομέα βρίσκεται εγκλωβισμένο σε παγίδα αφερεγγυότητας, ρευστότητας και χαμηλής ζήτησης για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες του.
- Παρά την ανάκαμψη του ΑΕΠ τους πρώτους έξι μήνες του έτους, το εύθραστο οικονομικό περιβάλλον και οι μεγάλες ανισορροπίες βασικών ισοζυγίων της Γενικής Κυβέρνησης έχουν αυξήσει το ρίσκο φερεγγυότητας του ελληνικού Δημοσίου, δημιουργώντας προβληματισμό για τις προοπτικές βιώσιμης σταθεροποίησης του μακρο-χρηματοπιστωτικού συστήματος της οικονομίας, δεδομένης μάλιστα και της υψηλής εξάρτησής της από τις έκτακτες χρηματοδοτικές παρεμβάσεις της ΕΕ και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ).
- Η Ελλάδα, έχοντας εμφανίσει το 2020 το δεύτερο υψηλότερο έλλειμμα στη ζώνη του ευρώ σε όρους ΑΕΠ, αναμένεται και φέτος να καταγράψει ένα από τα υψηλότερα ελλείμματα· συγκεκριμένα, το δεύτερο υψηλότερο μετά τη Μάλτα. Επίσης, η Ελλάδα είναι και η χώρα που σημείωσε το 2020 τη μεγαλύτερη άνοδο του ποσοστού του δημόσιου χρέους (+25,6 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2019).
- Το δημοσιονομικό σοκ της πανδημικής κρίσης επηρέασε τον βαθμό φερεγγυότητας του ελληνικού Δημοσίου, το οποίο το 2020 υποβαθμίστηκε στο μη αξιόπιστο χρηματοπιστωτικό καθεστώς ultra-Ponzi. Στο ίδιο καθεστώς αναμένεται να διατηρηθεί και φέτος. Η εξέλιξη αυτή δημιουργεί

προβληματισμό ως προς τη δυνατότητα του Δημοσίου να ικανοποιεί μέσω ροών πρωτογενούς ρευστότητας τις υποχρεώσεις του για πληρωμές τόκων, προκαλώντας έτσι αυξητικές πιέσεις στις δανειακές του ανάγκες και πιθανά στον όγκο του χρέους του.

- Αν και το αποθεματικό ρευστότητας του ελληνικού Δημοσίου αποκλιμακώνει τις αρνητικές προσδοκίες φερεγγυότητας, το πιστωτικό ρίσκο της χώρας θα εξαρτηθεί, μεταξύ άλλων, από τον ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ και της απασχόλησης, την επίπτωση του πληθωρισμού στο δημοσιονομικό και μακρο-χρηματοπιστωτικό σύστημα της οικονομίας και από τις επικείμενες αποφάσεις νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής σε επίπεδο ΕΕ.
- Παρά τις πρόσφατες παρεμβάσεις στήριξης του διαθέσιμου εισοδήματος, το νέο πανδημικό κύμα, η αυξημένη αβεβαιότητα για τη διάρκεια των πληθωριστικών πιέσεων και για τις επιπτώσεις τους, σε συνδυασμό με τις ευνοϊκές έως τώρα συνθήκες χρηματοδότησης της οικονομίας, καθιστούν αναγκαία τη λήψη πρόσθετων μέτρων στήριξης του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών.
- Συμβολή στη μακρο-χρηματοπιστωτική σταθερότητα της οικονομίας θα είχε επίσης και η άμεση αναπροσαρμογή βασικών όρων των συλλογικών διαπραγματεύσεων, που ρυθμίζουν το εισόδημα των εργαζομένων, ειδικά σε κλάδους οι οποίοι εμφανίζουν αύξηση αποταμίευσης ή/και αναμένεται να αποκομίσουν οφέλη από την αύξηση της τιμής των προσφερόμενων αγαθών και υπηρεσιών τους.
- Η Ελλάδα διατηρεί από τις υψηλότερες θέσεις στην ΕΕ όσον αφορά την τιμή ανά λίτρο της αμόλυβδης και του πετρελαίου θέρμανσης, λόγω μεγάλης φορολογικής επιβάρυνσης, η οποία φτάνει το 60%. Η αύξηση της τιμής της ενέργειας δημιουργεί δημοσιονομικό χώρο που πρέπει να αξιοποιηθεί για να προστατευτεί το βιοτικό επίπεδο των νοικοκυριών.
- Το κύμα ακρίβειας έρχεται να επιδεινώσει την ήδη άσχημη οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών. Πριν από την αύξηση των τιμών περίπου ένα στα τρία νοικοκυριά στην Ελλάδα δυσκολευόταν να καλύψει τις βασικές του

ανάγκες, γεγονός που ως προς τον σχετικό δείκτη κατατάσσει τη χώρα στη χειρότερη θέση στην ΕΕ με τεράστια απόκλιση από τα υπόλοιπα κράτη-μέλη.

- Η ακρίβεια μειώνει σημαντικά την αγοραστική δύναμη του κατώτατου μισθού. Τον Οκτώβριο, μόνο η αύξηση της τιμής των εξόδων στέγασης, μεταφοράς, τροφίμων και μη αλκοολούχων ποτών μείωσε την αγοραστική δύναμη του κατώτατου μισθού κατά 7,4%, ενώ οι συνεχιζόμενες αυξήσεις στην τιμή της ενέργειας το πρώτο μισό του Νοεμβρίου αυξάνουν τη διάβρωση της αγοραστικής του δύναμης κοντά στο 10%.
- Υπό το φως των εμπειρικών αυτών ευρημάτων το ΙΝΕ ΓΣΕΕ προτείνει την άμεση υλοποίηση των εξής εισοδηματικών και δημοσιονομικών παρεμβάσεων:
 - Να δοθεί άμεσα η αύξηση του κατώτατου μισθού για το 2021 με αναδρομική ισχύ από 1/9/2021. Ωστόσο, η αύξηση του κατώτατου μισθού κατά 2% που έχει αποφασίσει η κυβέρνηση υπολείπεται κατά πολύ της μέχρι σήμερα απώλειας της αγοραστικής δύναμης του κατώτατου μισθού από το κύμα ακρίβειας.
 - Γι' αυτόν τον λόγο θα πρέπει να αρχίσουν αμέσως οι διαπραγματεύσεις για την αύξηση του κατώτατου μισθού για το 2022, ώστε η μεταβολή του να ισχύσει από 1/1/2022. Σε διαφορετική περίπτωση οι εργαζόμενοι θα γίνουν θύματα μιας πολιτικής επιλογής αναδιανομής τους εισοδήματος σε βάρος τους και επιδείνωσης του βιοτικού τους επιπέδου.
 - Είναι επίσης πολύ σημαντικό το ποσοστό αύξησης του κατώτατου μισθού να περάσει και στους ονομαστικούς μισθούς των ήδη συμφωνημένων αλλά και των νέων κλαδικών συμβάσεων, ώστε να αποφευχθεί η μείωση της αγοραστικής δύναμης του συνόλου των εργαζομένων.
 - Τέλος, πρέπει να μειωθούν οι ειδικόι φόροι κατανάλωσης στην ενέργεια. Αν το μέτρο δεν επαρκεί για να σταθεροποιήσει τις τιμές και τις εισοδηματικές απώλειες, να μειωθεί ο ΦΠΑ στην ενέργεια για τα νοικοκυριά.

- Η αγορά εργασίας, υποβοηθούμενη από την άρση των περιοριστικών μέτρων και την εποχικότητα της τουριστικής δραστηριότητας, εμφανίζει τους τελευταίους μήνες εικόνα σταθεροποίησης. Τον Σεπτέμβριο του 2021 ο αριθμός των απασχολούμενων ανήλθε στα 4.081,8 χιλ. άτομα (+140,9 χιλ. άτομα έναντι του Σεπτεμβρίου του 2020). Το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε τον Σεπτέμβριο του 2021 στο 13%, συνεχίζοντας την πτωτική πορεία που καταγράφει από τον Μάιο με το άνοιγμα της οικονομίας. Το ποσοστό αυτό είναι το χαμηλότερο επίπεδο που έχει καταγραφεί εδώ και πάνω από δέκα έτη· συγκεκριμένα, από τον Αύγουστο του 2010.
- Παρά τη βελτιωμένη εικόνα τους τελευταίους μήνες, οι προκλήσεις στην αγορά εργασίας παραμένουν σημαντικές, δεδομένης και της αβεβαιότητας που προκαλεί η εξέλιξη της πανδημίας τους προσεχείς μήνες. Το α' τρίμηνο του 2021 το ποσοστό απασχόλησης στην Ελλάδα στις ηλικίες 15-64 ετών ανήλθε μόλις στο 52,7%, 13,6 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα συγκριτικά με την Ευρωζώνη. Το β' τρίμηνο του 2021 το ποσοστό απασχόλησης στην Ελλάδα ανέκαμψε στο 57%, παραμένοντας ωστόσο 10,8 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από το αντίστοιχο της Ευρωζώνης. Την ίδια περίοδο η απόκλιση του ποσοστού απασχόλησης μεταξύ ανδρών και γυναικών στη χώρα μας διαμορφώθηκε στις 17,8 ποσοστιαίες μονάδες (66% για τους άνδρες και 48,2% για τις γυναίκες), έναντι 9,4 ποσοστιαίων μονάδων στον μέσο όρο της Ευρωζώνης.
- Η πανδημία φαίνεται να επιβάρυνε τα πιο νεαρά, και άρα τα πιο δυναμικά, τμήματα του εργατικού δυναμικού. Συγκεκριμένα, το β' τρίμηνο του 2021 οι ηλικιακές ομάδες που υπέστησαν τη μεγαλύτερη μείωση απασχόλησης συγκριτικά με το β' τρίμηνο του 2019 ήταν εκείνες μεταξύ 35-39 ετών (-68,4 χιλ. άτομα), 30-34 ετών (-61,7 χιλ. άτομα), 20-24 ετών (-21 χιλ. άτομα), 25-29 ετών (-17,5 χιλ. άτομα) και 40-44 ετών (-11,2 χιλ. εργαζόμενοι). Αντίθετα, αύξηση της απασχόλησης την ίδια περίοδο εμφάνισαν οι ηλικιακές ομάδες 50-54 ετών (+50,9 χιλ. άτομα), 55-59 (+44,6 χιλ. άτομα) και 60-64 ετών (+31,5 χιλ. εργαζόμενοι).

- Μεταξύ του β' τριμήνου του 2019 και του β' τριμήνου του 2021 δεκατρείς από τους συνολικά είκοσι έναν κλάδους οικονομικής δραστηριότητας κατέγραψαν κάμψη της απασχόλησης (στις ηλικίες 15-64 ετών), με τη μεγαλύτερη μείωση να εντοπίζεται στους κλάδους παροχής υπηρεσιών καταλύματος και εστίασης (-85,8 χιλ. άτομα), παροχής νερού κτλ. (-16,9 χιλ. άτομα), γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας (-14,2 χιλ. άτομα), καθώς και σε εκείνους των διοικητικών και υποστηρικτικών δραστηριοτήτων (-13,7 χιλ. άτομα), της εκπαίδευσης (-13,5 χιλ. άτομα) και των κατασκευών (-13,1 χιλ. άτομα).
- Εννέα από τις δεκατρείς περιφέρειες της χώρας κατέγραψαν το 2020 μείωση της απασχόλησης (στις ηλικίες 15-64 ετών) έναντι του 2019, με τη μεγαλύτερη μείωση να εμφανίζουν οι περιφέρειες της Κρήτης και του Νοτίου Αιγαίου (-23,3 χιλ. άτομα και -15,6 χιλ. άτομα αντίστοιχα). Σημαντική υποχώρηση κατέγραψε η απασχόληση και στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης (-10 χιλ. άτομα) και στα Νησιά του Ιονίου (-5,7 χιλ. άτομα). Αντίθετα, ενίσχυση της απασχόλησης παρατηρήθηκε στην Περιφέρεια Αττικής (+23,6 χιλ. άτομα), καθώς στις περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας (+2,2 χιλ. άτομα), Πελοποννήσου (+1,9 χιλ. άτομα) και Θεσσαλίας (+0,4 χιλ. άτομα).
- Η μείωση των απασχολουμένων στις ηλικίες 15-64 ετών το 2020 αφορούσε κυρίως άτομα χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου, με την απασχόληση μεταξύ των αποφοίτων προσχολικής, πρωτοβάθμιας και κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης να υποχωρεί στο σύνολο της χώρας έναντι του 2019 κατά 67,9 χιλ. άτομα. Αύξηση της απασχόλησης παρατηρήθηκε αντίθετα στους αποφοίτους ανώτερης δευτεροβάθμιας και μετα-δευτεροβάθμιας μη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (+11,2 χιλ. άτομα) και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (+12,4 χιλ. άτομα). Έξι από τις δεκατρείς περιφερειακές ενότητες της χώρας, συγκεκριμένα η Κρήτη, το Νότιο Αιγαίο, η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, τα Νησιά Ιονίου, η Στερεά Ελλάδα και η Ήπειρος, κατέγραψαν το 2020 μείωση της απασχόλησης σε αποφοίτους όλων των επιπέδων εκπαίδευσης.

- Το ποσοστό των νέων ηλικίας 15-29 ετών που βρίσκονται εκτός εργασίας, (τυπικής και άτυπης) εκπαίδευσης ή κατάρτισης (NEETs) διαμορφώθηκε το 2020 στην Ελλάδα στο 18,7%, έναντι 17,7% το 2019. Το ποσοστό αυτό κινήθηκε αυξητικά στο σύνολο των περιφερειών της χώρας, με εξαίρεση τη Δυτική Μακεδονία και την Αττική.